

Відгук
офіційного опонента
доктора історичних наук,
старшого наукового співробітника
відділу нової історії України
Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України
Романа Йосиповича Голика
на дисертаційну роботу
Бурдяка Ростислава Зіновійовича
«ЗОБРАЖЕННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА
У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVII СТ.
У ПРАЦЯХ ПОЛЬСЬКИХ ІСТОРИКІВ КІНЦЯ XIX СТ. – 1939 Р.»
подану на здобуття наукового ступеня
доктора філософії за спеціальністю 032 – історія та археологія

Актуальність дослідження. Вивчення історіографічної спадщини та історичної пам'яті, менталітету, свідомості суспільства на різних етапах його розвитку важливе не лише для історичної науки, але й для сучасної суспільної думки загалом, а української зокрема. Це стосується праць, які дозволяють порівняти візії української історії в українській історіографії та в історіографії історіографічній традиції сусідніх народів. Особливо важливою, як показує історія й сучасність, є студії над українськими й польськими історичними дискурсами й наративами, між якими є багато спільного, але водночас багато відмінного, зокрема у баченні українського минулого. Тому студії над польською історичною наукою, її основними стратегіями висвітлення української історії, є необхідним елементом розвитку української історичної науки на сучасному етапі. Важливим об'єктом польських історіографічних студій на різних історичних етапах була історія козацтва. На цей момент в українських історіографічних дослідженнях все ще нема значних за обсягом робіт, у яких би окремо вивчався образ історії козацтва в першій половині XVII ст. у працях польських істориків з кінця XIX ст. й до початку Другої світової війни 1939 р. Це робить дисертаційне дослідження **Ростислава Зіновійовича Бурдяка «ЗОБРАЖЕННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVII СТ. У ПРАЦЯХ ПОЛЬСЬКИХ ІСТОРИКІВ КІНЦЯ XIX СТ. – 1939 Р.»** актуальним і таким, що містить наукову новизну.

Зв'язок теми дисертації з державними програмами, науковими напрямами університету та кафедри. Рецензована дисертація Р. З. Бурдяка – частина науково-дослідницької роботи кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних дисциплін Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка «Актуальні питання всесвітньої історії».

Ступінь наукової обґрунтованості результатів, сформульованих в роботі, їх наукова новизна. У своїй дисертаційній роботі Р. Бурдяк вперше комплексно й системно вивчив особливості інтерпретації та оціночних підходів до історії українського козацтва першої половини XVII ст. у працях польських науковців з кінця XIX ст. до 1939 року, проаналізував сучасні теоретичні та методологічні підходи до вивчення образів історії українського козацтва у польській історіографії, комплексно вивчив джерельну базу, що відображає специфіку дослідження; вивчив вплив суспільно-політичних факторів на підходи польських дослідників до зображення історії українського козацтва першої половини XVII ст., зокрема дослідив особливості зображення польськими науковцями історії участі козацтва у війнах проти Туреччини, Кримського ханства, Москви, Швеції у першій половині XVII ст, а також особливості конструювання образу Хотинської війни 1621 р. у працях польських науковців з кінця XIX ст. до Другої світової війни.

Одержані результати достовірні й належно обґрунтовані. Проведено ретельну, скрупульозну роботу з великою джерельною базою, верифіковано та ґрунтовно проаналізовано значний комплекс матеріалів за темою дослідження. Проміжні й узагальнюючі висновки було попередньо представлено у 6 наукових публікаціях, наукових семінарах та конференціях.

Оцінка змісту, завершеності й оформлення дисертації. Назва дисертаційної роботи сформульована чітко й зрозуміло. Структура праці логічна та послідовна. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів з 8 підрозділами, висновків, списку використаних джерел і літератури

У *вступі* визначено ключові питання дисертаційної праці : актуальність теми; мету, завдання, об'єкт, предмет, хронологічні та географічні межі, методи дослідження; виділено наукову новизну; показано теоретичне й практичне значення отриманих результатів , продемонстровано їх апробацію у наукових публікаціях та наукових конференціях; також подано структуру дисертації.

У *першому розділі* «стан наукової розробленості проблеми, джерельна база та методологія дослідження» здобувач, Ростислав Бурдяк, критично аналізує історіографію, джерельну базу та методологію дослідження. Історіографію дослідження поділено на три основні групи. 1) дослідження, що висвітлюють питання, пов'язані із відображенням історії українського козацтва першої половини XVII ст. у працях польських дослідників із кінця XIX до початку Другої світової війни; 2) дослідження особливостей розвитку польської історичної науки досліджуваного періоду, життєписів вчених, які працювали у знайшла своє відображення історія Війська Запорізького; 3) праці з історії Польщі в період із кінця XIX ст. й до 1939 р., розгляд яких дозволяє краще

Слівінський), а також влучно порівнює описи самих козацьких виступів (зокрема, повстань 1630-х рр.) у дискурсі польських вчених. Дисертант робить вдалий висновок щодо дуалізму в трактуванні козащини 1620-1639 рр. на сторінках праць польських істориків: (козацтва як деструктивної й конструктивної сили), а також щодо націоналістичної парадигми, котра починає домінувати в польській історіографії першої третини ХХ ст., змінюючи образ козаків на негативний. Варто загалом підкреслити продуктивність кореляції між політичними та історіографічними поглядами вчених, яку на підставі аналізу джерел демонструє Р. З. Бурдяк.

Висновки відповідають поставленим у дисертації завданням та формують цілісне уявлення про проведене дослідження й отримані результати. Дисертацію завершують список джерел та літератури, а також додаток, що засвідчує публікацію результатів дослідження у фахових виданнях.

Теоретичне значення роботи полягає у формуванні нових підходів до вивчення й аналізу історії історичної науки та гуманітаристики загалом, зокрема до вивчення різних форм історіографічного мислення, які можна використовувати для досліджень цієї та близької тематики.

Практичне значення отриманих висновків та наукових положень дисертаційної роботи полягає у можливості їх використання при підготовці відповідних історичних навчальних курсів, дидактичних/навчально-методичних праць з історії польської історичної науки кінця ХІХ – початку ХХ ст., культурології й наукознавства, розробці курсів, що висвітлюють історію України, Польщі й Східної Європи загалом.

Загалом, праця Р.З. Бурдяка – важливе, методологічно й джерельно обґрунтоване та вивірене, системне дослідження з історії історіографічної науки, зокрема історії польського козакознавства. Заснована на використанні новітніх міждисциплінарних підходів та широкого кола опублікованих джерел, рецензована дисертаційна робота відкриває нові перспективи у студіях над феноменом польської історичної україністики в рамках полоністики кінця ХІХ – першої половини ХХ ст.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Водночас робота викликає певні побажання:

- Хоча в дисертації й присутні думки українських вчених (М. Грушевського, В. Антоновича, М. Залізняка, С. Томашівського, І. Крип'якевича) про окремі праці польських істориків з козакознавчої тематики, варто було б систематичніше порівнювати концепції історії козацтва в українських та польських працях з кінця ХІХ- по 1939 р. Це, на нашу думку, дало б можливість краще показати, що відрізняло

польську та українську візії українського козацтва першої половини XVII ст., і, відповідно, ліпше б продемонструвало польський історичний погляд на цю проблему.

- Окремі історіографічні позиції в дисертації вартувало б уточнити. Наприклад, твердження про «важливу інформацію про окремих вчених та наукові інституції», що міститься у різноманітних загальних виданнях «Енциклопедії Польського Наукового Видавництва». Доречно було б вказати, про які саме видання і про яких вчених йдеться (с.32)
- Натомість поклики на такі видання, як у позиціях 217.(Бочаров А. Основные научные методы в историческом исследовании. Томск: Томский государственный университет, 2006), 241.(Зашкільняк Л. Формирование и развитие исторической науки в Польше. Львов: ЛГУ, 1986).262. (Корнат М. У истоков советологических и востоковедческих исследований в Польше (1919–1939). Основные исследовательские центры. Еуропа. 2002. №4(5).), 284 (Поппер К. Ницета историзма. Москва: Прогресс, 1993) варто замінити або українськими текстами вказаних авторів (такими як, зокрема, «Злиденність історизму» К. Р. Поппера (1994) чи праці Л. Зашкільняка), або загалом іншими, зокрема й польськими методологічними дослідженнями.
- У методологічному підрозділі варто б вказати й на застосування методів та категорій інтелектуальної історії та історії ідей, можливо також історії ментальності, оскільки історіографічна спадщина польських вчених вписується у ці парадигми дослідження. З іншого боку, доцільно б звернути більшу увагу на те, як різні дослідницькі методології, закладені у працях різних поколінь польських істориків з кінця XIX й до початку Другої світової війни, впливали на трансформування образу козацтва у тогочасному польському науковому дискурсі. Тоді була б виразнішою кореляція між методологічними й політичними поглядами польських істориків.
- Бажано також детальніше проаналізувати категорії «історичний образ», «історична свідомість», «історичний міф» з опертям на більшу кількість наукових концепцій.
- Варто б, певно, частіше застосовувати до виділених у дослідженні історіографічних уявлень про варварство, підступність, зрадливість козаків, категорії історичного міфу та стереотипу/ шаблону, про який говорить методологія дисертаційного дослідження. Варто б також, де можливо, вказати також витоки подібних уявлень і самої традиції польського історичного козакознавства (так, як це робить дисертант у випадку Г. Сенкевича та Л. Кубалі). Доречно у цьому контексті частіше застосовувати, мабуть, і категорію історичної пам'яті, про яку кілька разів згадано у дисертації.

- У тексті трапляються окремі мовно-стилістичні огріхи, у конструюванні речень, наприклад: «До третьої групи праць належить значний комплекс літератури до якого належать загальні огляди історії польського народу як на протязі усього його існування так і в окремі важливі для нас періоди» (с.32), а також у написанні окремих прізвищ (О. Бальцер/ О. Бальцер, Г. Сінкевич/ Г. Сенкевич, Л.Подхородецький / Л. Подгородецький тощо). Варто також подумати, чи назва «Народно-Націоналістичного Союзу» (с.48) повністю відповідає назві «Związek Ludowo-Narodowy» (можливо, краще говорити про «Народно-Національний Союз», навіть якщо його ідеологія має націоналістичні риси).

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Дисертацію написано науковим стилем, структура дисертації відповідає логіці здійсненого автором дослідження. Матеріал дисертації викладено чітко, послідовно, доступно. Зміст, структура, оформлення і кількість публікацій відповідають усім вимогам. Тому дисертаційну роботу Ростислава Зіновійовича Бурдяка «ЗОБРАЖЕННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVII СТ. У ПРАЦЯХ ПОЛЬСЬКИХ ІСТОРИКІВ КІНЦЯ XIX СТ. – 1939 Р.» слід визнати актуальною, завершеною та самостійною. Дослідження відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. (зі змінами)), а її автор, **Ростислав Зіновійович Бурдяк**, заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 032 Історія та археологія.

Офіційний опонент:

доктор історичних наук,

старший науковий співробітник

відділу нової історії України

Інституту українознавства

ім. І. Крип'якевича НАН України

Р. Й. Голик

